

Atzinums par putniem Burtņieku ezera pļavu dabas liegumā

Autors – eksperts: Dr. biol. Oskars Keišs (DAP sertifikāta Nr. 067)

Atzinums sagatavots, balstoties uz 2010. gada 30. septembra MK noteikumiem Nr. 925 „Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturs un tajā ietvertās minimālās prasības”, kas izdoti saskaņā ar „Sugu un biotopu aizsardzības likuma” 4. panta 17. punktu.

Pētītā teritorija: Burtņieku ezera pļavu dabas liegums. Dabas lieguma “Burtņieku ezera pļavas” teritorijā zemes gruntsgabali ar kadastra apzīmējumiem: 96480070047, 96480060030, 96480060029, 96480060089, 96480060010, 96480060093, 96480060086, 96480060015, 96480060071, 96480060012, 96480040067, 96480040087, 96480040008, 96480040017, 96480040066, 96480040083, 96480070149, 96480040016, 96480040044, 96480040043, 96480040088, 96480040070, 96480020069, 96480020068, 96480020004, 96480040009, 96480060016, 96480170001, 96480020070, 96480020018, 96480010080, 96480020082, 96480020087, 96480100017, 96480100015, 96480100002, 96480100080, 96480100077, 96480100020, 96480100019, 96480010079, 96480010081, 96480010024, 96480070150, 96480070068, 96480010065, 96480070007, 96480070003, 96480070002, 96480070093, 96480070013, 96480040093, 96480010100, 96480100030, 96480100029, 96480040094, 96480100004. Tam pieguļošās Silzemnieku poldera platības, kā iespējams papildinājums dabas liegumam ir zemes gruntsgabali ar kadastra numuriem: 96480010047, 96480010048, 96480010004, 96480010006, 96480020013, 96480010049, 96480010013, 96480010046, 96480010002, 96480010014, 96480020011, 96480010008, 96480010031, 96480010016, 96480010053, 96480010010, 96480010009, 96480010033, 96480010056, 96480010003, 96480010038, 96480010007, 96480010045, 96480010057, 96480010034, 96480010041, 96480010040, 96480010042, 96480010032, 96480010043, 96480010044, 96480010035, 96480010039, 96480010005, 96480010036, 96480010037, 96480020012, 96480010070, 96480010055

Teritorijas statuss: īpaši aizsargājama dabas teritorija “Burtņieku ezera pļavas” un tai pieguļošās Silzemnieku poldera pļavas patlaban bez īpaša aizsardzības statusa.

Pētījuma mērķis: novērtēt putnu sugu sastāvu un ligzdojošās populācijas lielumu dabas aizsardzības plāna sastādīšanas ietvaros.

Pētītā sugu grupa: putni

Izpēte veikta ar maršrutu metodi, reģistrējot redzētos un dzirdētos putnus. Teritorijas avifaunas novērtēšanai izmantoti arī citu novērotāju dati, kas ziņoti portālā www.dabasdati.lv. Uzskaišu datumi redzami 1. tabulā

1. tabula.

Pārskats par teritorijas izpēti laiku un laika apstākļiem izpēti dienās

Datums Sākums Beigas			Laika apstākļi
5.05.2024.	8:00	15:00	+7°C, vējš 1 m/s, bez nokrišņiem
17.05.2024.	5:00	00:00	+10°C, vējš 2 m/s, bez nokrišņiem
18.05.2024.	00:01	10:00	+10°C, vējš 0 m/s, bez nokrišņiem
28.05.2024.	5:30	12:30	+7°C, vējš 5 m/s, bez nokrišņiem
9.06.2024.	6:10	11:45	+12°C, vējš 1 m/s, bez nokrišņiem
10.06.2024.	4:50	10:25	+11°C, vējš 3 m/s, bez nokrišņiem

Pētītās teritorijas apraksts

“Burtnieku ezera pļavas” ir nozīmīga *Natura 2000* teritorija, kurai ziemeļos atrodas “Vidusburtnieka” dabas parks. Šī teritorija jau 2000. gadā tika atzīta par Eiropas Savienības putniem nozīmīgu vietu (Račinskis, Stīpniece 2000), vēlāk vieta sadalīta divās atsevišķās vietās, Burtnieku ezera pļavām piešķirts kods – LV083, pamatojoties uz teritorijā ligzdojošo griežu *Crex crex* (20–50 pāri) populāciju (Račinskis 2004). Starp nozīmīgām sugām izcelts arī ķikuts, taču tā populācija vērtēta no nulles līdz diviem pāriem un šī suga līdz ar to nerasniedza putniem nozīmīgai vietai nepieciešamo kvalifikācijas skaitu (Račinskis 2004).

Veiktās putnu vēsturiskās izpētes

Pirmie reģistrētie putnu novērojumi pie Burtnieku ezera ir veikti 1950. gados (Egons Tauriņš, nepubl. dati, cit. pēc. Račinskis, Stīpniece 2000). Taču līdz pat 1990. gadu beigām teritorijā ir tikai gadījuma novērojumi (Račinskis, Stīpniece 2000). Tad veikti sistematiski putnu novērojumi, lai meklētu konkrētas sugas – ķikutu (Auniņš 2001) un novērtētu teritorijas atbilstību putniem nozīmīgas vietas – PNV statusam (Račinskis, Stīpniece 2000). Nākamā padziļinātā izpēte veikta 2000. gadu sākumā, kad uzrakstīts pirmais Dabas Aizsardzības plāns šim dabas liegumam (Salmiņa 2006). 2021. gadā teritorijā veikti novērojumi Latvijas zosu populācijas novērtējuma pētījuma ietvaros (Stīpniece u.c. 2022).

Putnu populācijas Burtnieku ezera pļavās

Pēc publicētajiem datiem līdz 2023. gadam teritorijā dažādos gadalaikos novērotas 193 putnu sugas, no kurām 61 suga pēc dažādiem kritērijiem uzskatāma par aizsargājamu (2. tabula). No šīm sugām tikai 15 īpaši aizsargājamās putnu sugas, iespējams ligzdo lieguma teritorijā katru gadu. Pārējo 46 sugu ligzdošana nav pierādīta, tās lieguma teritorijā vairs neligzdo (kaut gan ir ligzdojušas senāk) vai arī tās sastopamas Latvijā tikai caurceļošanas laikā un pie mums neligzdo vispār.

No iespējami ligzdojošajām 15 īpaši aizsargājamām putnu sugām, salīdzinot ar iepriekšējo dabas aizsardzības plānu (Salmiņa 2006), 3 sugām populācijas vērtējums nav mainījies: tītiņam (*Jynx torquilla*), pelēkajai dzilnai (*Picus canus*) un sila cīrulim (*Lullula arborea*); 5 sugām populācijas novērtējums patlaban ir lielāks: lielajam dumpim (*Botaurus stellaris*), dzērvei (*Grus grus*), ormanītim (*Porzana porzana*), vidējam dzenim (*Dendrocopos medius*) un brūnajai čakstei (*Lanius collurio*); 3 sugām populācijas vērtējums 2024. gadā ir mazāks nekā iepriekš – lauka piekūnam, griezei un baltmugurdzenim, bet 4 sugas dabas liegumā vairs neligzdo vispār: ķikuts (*Gallinago media*), dīķa tilbīte (*Tringa stagnatilis*), mazais ķīris (*Larus minutus*) un purva pūce (*Asio flammeus*).

Īpaši aizsargājamās putnu sugas, kas jebkad konstatētas Burtņieku ezera pļavu teritorijā,
to aizsardzības statuss un populāciju lieluma vērtējums 2024. gadā

Nr. p.k.	Sugas nosaukums latviski	Sugas nosaukums latīniski (atbilstoši Putnu direktīvas ziņojumam 2013.- 2018.)	Sugas aizsardzības statuss valstī		Putniem nozīmīgās vietas kvalificējoš a suga teritorijā ⁵	Putnu populācijas īstermiņa/ilg termiņa tendence valstī (atbilstoši Putnu direktīvas ziņojumam 2013.- 2018. ⁶)	Putnu populācijas aizsardzības stāvoklis Latvijā (atbilstoši IUCN kategorijām ⁷)	Sugas populācijas lielums teritorijā (min.-maks. intervāls)	Teritorijā esošās sugas populācijas attiecība (%) pret sugas populāciju Natura 2000 teritorijās Latvijā kopumā	Teritorijā esošās sugas populācijas attiecība (%) pret sugas populāciju valstī
			Īpaši aizsargājama suga atbilstoši 14.11.2000. MK noteikumiem Nr. 396 (ar * atzīmēt mikroliedzumu sugas atbilstoši 18.12.2012. MK noteikumiem Nr. 940)	Putnu direktīvas I pielikuma suga						
1.	Brūnkakla gārgale	<i>Gavia stellata</i>	X	X		N	tikai caurceļo	0–1	tikai caurceļo	tikai caurceļo
2.	Melnkakla gārgale	<i>Gavia arctica</i>	X	X		N	CR	0–1	tikai caurceļo	tikai caurceļo
3.	Mazais dūkuris	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	X			0/X	VU	0–1	0	0
4.	Lielais dumpis	<i>Botaurus stellaris</i>	X*	X		0/+	NT	5–7 ↑	1,66–2,33	1,20–1,68
5.	Sudrabgārnis	<i>Egretta alba</i>		X		+/+	LC	0–1	0	0
6.	Baltais stārķis	<i>Ciconia ciconia</i>	X	X		+/+	LC	10–20	0,91–1,81	0,07–0,15
7.	Mazais gulbis	<i>Cygnus bewickii</i>	X	X		N	tikai caurceļo	0–1	tikai caurceļo	tikai caurceļo
8.	Ziemeļu gulbis	<i>Cygnus cygnus</i>	X	X		+/+	NT	0–1	0	0
9.	Mazā zoss	<i>Anser erythropus</i>	X	X		N	tikai caurceļo	0–1	0	0
10.	Baltvaigu zoss	<i>Branta leucopsis</i>		X		N	tikai caurceļo	10–50	tikai caurceļo	tikai caurceļo
11.	Sarkankakla zoss	<i>Branta ruficollis</i>	X	X		N	tikai caurceļo	0–5	tikai caurceļo	tikai caurceļo

⁵ Račinskis E. 2004. Eiropas Savienības nozīmes putniem nozīmīgās vietas Latvijā. Rīga: LOB.: <https://www.lob.lv/programmas/vietas/pnv/eiropas-savienibas-nozimes-putniem-nozimigas-vietas-latvija/>

⁶ http://cdr.eionet.europa.eu/Converters/run_conversion?file=lv/eu/art12/envxbhqxq/LV_birds_reports_20191030-151740.xml&conv=612&source=remote

⁷ Ķerus, V., Dekants, A., Auniņš, A., Mārdega, I. 2021. Latvijas līdzojošo putnu atlanti 1980–2017. Rīga: Latvijas Ornitoloģijas biedrība.

12.	Mazā gaura	<i>Mergus albellus</i>		X		N	tikai caurceļo	10–50	tikai caurceļo	tikai caurceļo
13.	Zivjērglis	<i>Pandion haliaetus</i>	X*	X		U/+	NT	0–1	0	0
14.	Ķīķis	<i>Pernis apivorus</i>	X	X		+/+	LC	0–1	0	0
15.	Jūras ērglis	<i>Haliaetus albicilla</i>	X*	X		U/+	VU	0–1	0	0
16.	Niedru lija	<i>Circus aeruginosus</i>	X	X		U/X	LC	1–5	0,2–1,0	0,008–0,06
17.	Lauku lija	<i>Circus cyaneus</i>	X	X		X/–	CR	0–1	0	0
18.	Plāvu lija	<i>Circus pygargus</i>	X	X		U/X	VU	0–1	0	0
19.	Vistu vanags	<i>Accipiter gentilis</i>	*			–/X	EN	0–1	0	0
20.	Mazais ērglis	<i>Aquila pomarina</i>	X*	X		+/0	LC	0–1	0	0
21.	Klinšu ērglis	<i>Aquila chrysaetos</i>	X*	X		+/+	EN	0–1	0	0
22.	Purva piekūns	<i>Falco columbarius</i>	X	X		–/–	CR	0–1	0	0
23.	Lauka piekūns	<i>Falco tinunculus</i>	X			+/X	NT	0–1↓	0	0
24.	Paipala	<i>Coturnix coturnix</i>	X			–/F	VU	0–1	0	0
25.	Mežirbe	<i>Bonasa bonasia</i>		X		–/X	NE	0–2	0	0
26.	Dzērve	<i>Grus grus</i>	X	X		+/+	LC	5–10↑	1,0–2,0	0,18–0,4
27.	Ormanītis	<i>Porzana porzana</i>	X	X		U/+	LC	5–15↑		0,82–1,9
28.	Grieze	<i>Crex crex</i>	X	X	X	–/+	NT	10–20↓	0,19–0,38	0,01–0,02
29.	Smilšu tārtiņš	<i>Charadrius hiaticula</i>	X			–/–	CR	0–1	0	0
30.	Dzeltenais tārtiņš	<i>Pluvialis apricaria</i>	X	X		0/0	NT	10–20	tikai caurceļo	tikai caurceļo
31.	Gugatnis	<i>Philomachus pugnax</i>	X	X		X/–	CR	0–1	0	0
32.	Ķikuts	<i>Gallinago media</i>	X	X		0/X	CR	0↓	0	0
33.	Vistilbe	<i>Lymnocryptes minimus</i>	X			X/X	CR	30–50	tikai caurceļo	tikai caurceļo
34.	Melnā puskuitala	<i>Limosa limosa</i>	X			–/–	CR	20–50	tikai caurceļo	tikai caurceļo
35.	Kuitala	<i>Numenius arquata</i>	X			0/X	VU	0–1	0	0
36.	Lietuvainis	<i>Numenius phaeopus</i>	X			0/0	VU	10–20	tikai caurceļo	tikai caurceļo
37.	Purva tilbīte	<i>Tringa glareola</i>	X	X		–/0	VU	100–150	tikai caurceļo	tikai caurceļo
38.	Dīķa tilbīte	<i>Tringa stagnatilis</i>	X	X		+/X	CR	0↓	0	0
39.	Mazais ķīris	<i>Larus minutus</i>	X*	X		–/–	NE	0↓	0	0
40.	Lielais ķīris	<i>Larus ridibundus</i>	X*			–/–	NT	100–200	tikai caurceļo	tikai caurceļo
41.	Upes zīriņš	<i>Sterna hirundo</i>	X*	X		–/0	VU	0–10	0	0
42.	Baltvaigu zīriņš	<i>Chlidonias hybrida</i>	X*	X		+/+	CR	0–1	0	0
43.	Baltspārnu zīriņš	<i>Chlidonias leucoptera</i>	X			+/+	NE	0–1	0	0
44.	Melnais zīriņš	<i>Chlidonias niger</i>	X*	X		+/+	LC	0–10	0	0
45.	Meža balodis	<i>Columba oenas</i>	X*			U/X	LC	0–1	0	0
46.	Apodziņš	<i>Glaucidium passerinum</i>	X*	X		U/–	VU	0–1	0	0

47.	Purva pūce	<i>Asio flammeus</i>	X	X		-/-	CR	0 ↓	0	0
48.	Vakarlēpis	<i>Caprimulgus europaeus</i>	X	X		X/+	LC	1-5	0,06-0,28	0,03-0,003
49.	Zivju dzenītis	<i>Alcedo atthis</i>	X	X		0/+	LC	1-5	0,33-1,67	0,08-0,67
50.	Titiņš	<i>Jynx torquilla</i>	X			U/+	LC	1-5 ↔	0,18-0,91	0,02-0,13
51.	Pelēkā dzilna	<i>Picus canus</i>	X	X		+/+	LC	1-5 ↔	0,18-0,91	0,04-0,17
52.	Melnā dzilna	<i>Dryocopus martius</i>	X	X		0/-	LC	0-1	0	0
53.	Baltmugurdzenis	<i>Dendrocopos leucotos</i>	X*	X		+/+	LC	1-2 ↓	0,132-0,475	0,014-0,05
54.	Vidējais dzenis	<i>Dendrocopos medius</i>	X*	X		U/+	LC	1-5 ↑	0,15-0,77	0,01-0,06
55.	Sila cīrulis	<i>Lullula arborea</i>	X	X		0/+	LC	1-5 ↔	0,07-0,7	0,016-0,077
56.	Zilrīklīte	<i>Luscinia svecica</i>	X	X		0/-	VU	0-1	0	0
57.	Mazais mušķērājs	<i>Ficedula parva</i>	X	X		+/0	LC	0-1	0	0
58.	Lielā čakste	<i>Lanius excubitor</i>	X			+/+	NT	0-1	0	0
59.	Brūnā čakste	<i>Lanius collurio</i>	X	X		-/-	VU	5-15 ↑	0,11-0,32	0,001-0,02
60.	Dārza stērste	<i>Emberiza hortulana</i>	X	X		-/-	NE	0-1	0	0
61.	Lielā stērste	<i>Emberiza calandra</i>	X			0/X	CR	0-1	0	0

Ķikuts *Gallinago media*

Pēc pētījumiem 2024. gada sezonā ir jākonstatē, ka ķikutu riests ir izzudis. Tuvākais novērojums gan laika, gan vietas ziņā ir 2021. gada 21. jūlijā, kad Dāvis Ūlands novērojis ķikutu piemērotā biotopā pie Rūņu grāvja Briedes upes palienē Burtnieku pagastā (D. Ūlands www.dabasdati.lv), apmēram 5 km no lieguma teritorijas (1. attēlā redzamā karte ar punktu). Taču arī tur viens novērojums var nenozīmēt riesta eksistenci 2024. gadā.

Visticamāk ķikutu riests ir izzudis tādēļ, ka bijusī riesta vieta ir pārāk aizaugusi ar krūmiem, salīdzinot ar situāciju pirms 20 gadiem, kad tika izstrādāts iepriekšējais dabas aizsardzības plāns (Auniņš 2001; Salmiņa 2006). Taču jau 2005. gadā konstatēts, ka lieguma teritorijā esošais ķikutu riests ir mazs un riestojošo putnu skaits tajā svārstās no 0 līdz 3 gaiļiem (Salmiņa 2006). Ķikuts salīdzinājumā ar radniecīgo mērkaziņu, nekad neapdzīvo krūmājus. Riestam ir iespējams atjaunoties tikai un vienīgi tad, ja pļavas tiek regulāri pļautas un tām neļauj aizaugt ar krūmiem. Taču arī tas atkarīgs no tā, vai tuvumā ir ķikutu populācija, kas var nodrošināt blakus esošo – šajā gadījumā – lieguma teritorijā esošo biotopu, ja tas tiek atjaunots pļavas izskatā.

1. attēls. Ķikuta (*Gallinago media*) novērojums 2021. gada 21. jūlijā (Dāvis Ūlands; www.dabasdati.lv)

Grieze *Crex crex*

Griezes populācijas stāvoklis pēdējo desmit gadu laikā Latvijā vispār ir pasliktinājies (Keišs 2023). Lai gan īpaši pētījumi par samazināšanās cēloņiem nav veikti, visticamāk tie ir divi procesi, kas notiek vienlaikus – lauksaimniecības intensifikācija – gan pļavu un ganību aparšana, gan pārāk intensīva: agra un vairākkārtēja, pļaušana, kas neļauj griezēm izvadāt mazuļus. Otrs process, kas daudzviet tuvojas noslēguma fāzei ir lauksaimniecības zemju pamešana un apmežošanās – krūmos un mežā griezes neligzdo. Šīs pārmaiņas ir skārušas arī Burtnieku ezera pļavu dabas liegumu. Jau iepriekšējā dabas aizsardzības plānā ir minēts, ka griežu skaits, salīdzinot ar iepriekšējām uzskaitēm (Račisnkis, Stūpniece 2000) ir samazinājies (Salmiņa 2006). Patlaban esošajā lieguma teritorijā griezēm piemērotu vietu palicis maz. Ja Daudzas sākotnējās pļavas ir aizaugušas ar krūmiem un niedrēm – griezēm nepiemērotiem biotopiem. Patlaban griezēm piemērotākie biotopi ir saglabājušies ap Ēķenupi – apsaimniekotās pļavas un plānotajā teritorijā Silzemnieku polderī, kas ir klajš, no krūmiem brīvs zālājs.

Pārējās īpaši aizsargājamās ligzdojošo putnu sugas

No īpaši aizsargājamām sugām lieguma teritorijā vēl regulāri (katru gadu) ligzdo lielais dumpis (*Botaurus stellaris*), dzērve (*Grus grus*), ormanītis (*Porzana porzana*) un brūnā čakste (*Lanius collurio*). No šīm sugām tikai ormanītis ir tipiska slapju pļavu suga. Lielais dumpis ligzdo niedrājos – šis biotops nav pļavu lieguma prioritāte un tā skaits ir pieaudzis tieši pļavu augājam nomainoties ar niedrāju daļā lieguma teritorijas (2. attēls). Dzērve ligzdo ļoti dažādos slapjos biotopos – tai skaitā slapjos mežos, bet brūnā čakste dod priekšroku krūmainām pļavām, tādēļ arī šīs sugas skaita pieaugums, salīdzinot ar iepriekšējo vērtējumu, ir pļavu aizaugšanas dēļ, kas pļavu putnu aizsardzības kontekstā vērtējams negatīvi. Vēl jāpiemin baltais stārķis (*Ciconia ciconia*), kas gan lieguma teritorijā neligzdo, bet kam lieguma pļavas ir nozīmīga barošanās vieta. Pārējās īpaši aizsargājamās sugas – lauka piekūns (*Falco tinunculus*), tītiņš (*Jynx torquilla*), pelēkā dzilna (*Picus canus*) vidējais dzenis (*Dendrocopos medius*), baltmugurdzenis (*Dendrocopos leucotos*) un sila cīrulis (*Lullula arborea*) ligzdo lieguma perifērijā un nav pļavu lieguma mērķa sugas, pie tam lauka piekūns, 2024. gadā visticamāk ligzdoja lielākā attālumā no lieguma teritorijas.

2. attēls. Pelēkās pīles (*Anas strepera*) un meža pīles (*Anas platyrhynchos*) ar niedrēm aizaugušajā Burtnieku dabas lieguma daļā pie Silzemnieku poldera 2022. gada 7. maijā (Alekseja Ivanova foto, www.dabasdati.lv). Attēls demonstrē pļavu degradāciju parastās niedres (*Phragmites australis*) ekspansijas dēļ. Tas ir iemesls, kādēļ šī lieguma daļa vairs nav piemērota vairumam pļavu putnu sugu.

Caurceļojošās zosis (*Anser spp.*)

Vēl nesadalītās *Putniem nozīmīgās vietas* – Burtnieka, kvalifikācijai Račinskis un Stīpniece (2000) min arī caurceļojošās sējas un baltpieres zosis (*Anser fabalis* un *Anser albifrons*), konkrēta skaita vietā gan minot “tūkstoši” (Račinskis, Stīpniece 2000:99). Tas vienmēr ir grūts un visbiežāk – neiespējams, uzdevums, novērtēt, cik daudz zosu izmanto kādu teritoriju pavasara ceļošanas laikā, jo zosu skaits nemītīgi mainās, daļa aizceļo un klāt nāk jaunas. 2021. gadā veiktajā caurceļojošo zosu izpētē Latvijā (Stīpniece u.c. 2022), konstatēts, ka Burtnieka ezera apkaimei cauri izceļo varbūt pat 30000 zosu, taču ne mazāk kā 15000 – precīzu skaitu grūti novērtēt augstākminēto iemeslu dēļ, 2001. gadā visvairāk zosu vienlaikus Burtnieka ezera apkaimē bija aprīlī (15000), tad martā (13900) un vismazāk – maijā (3500), tomēr jāatceras, ka zosu skaitu un uzturēšanās ilgumu nosaka pavasara gaita gan Latvijā, gan zosu ligzdošanas vietās tundrā, tādēļ tā var būt atšķirīga dažādos gados. Taču absolūti lielākā daļa no šī zosu skaita neizmanto pašreizējo dabas lieguma teritoriju, bet gan tālāk no ezera esošos kļajos laukus (tai skaitā Silzemnieku polderi) un pašu Burtnieka ezera akvatoriju nakšņošanai drošā vietā (uz ūdens). Pašreizējā lieguma teritorija zosīm ir nenoīmīga, jo ir salīdzinoši šaura josla, pie tam – lielākoties aizaugusi ar krūmiem un niedrēm, kas zosīm nav piemērota – zosis baidās no nepārredzamām teritorijām iespējamās plēsonības dēļ.

Arī 2024. gada 5. maijā tika novērotas apmēram tūkstotis caurceļojošu zosu (sējas un baltpieres zosis jauktā barā), taču – uz dienvidiem no Burtnieku ciema, nevis lieguma teritorijā. Caurceļojošās zosis neapšaubāmi ir Burtnieka ezera ekosistēmas svarīga sastāvdaļa, taču no abām teritorijām – Burtnieku ezera pļavu dabas lieguma un Silzemnieku poldera, nozīmīga atpūtas vieta ir tikai Silzemnieku polderis, jo pašreizējā lieguma teritorijā ir pārāk daudz krūmu un tā ir pārāk šaura, lai tajā uzturētos ievērojams skaits zosu.

Pļavu esamība ezera tuvumā piedāvā dabiskas atpūtas vietas caurceļojošajām zosīm, taču tās, protams, mēģinās baroties kultūraugu sējumos, jo tie piedāvā daudz augstvērtīgāku barību. Tādēļ pie tā saucamās “zosu problēmas” (Fox 2017) lielā mērā vainojamas ainavas izmaiņas, ko radījuši paši lauksaimnieki (Fox, Abraham 2017).

Putnu bioloģiski vērtīgo zālāju indikatorsugas

Putnu Bioloģiski Vērtīgo Zālāju (Putnu BVZ) indikātorsugu ligzdojošo pāru skaita novērtējums teritorijā redzams 3. tabulā. Pēc šiem kritērijiem, visas vēl saglabājušās pļavas esošajā liegumā kvalificējas putnu BVZ statusam pļavās ligzdojošo pīļu sugu – platknābja (*Anas clypeata*), priekšķes (*Anas querquedula*) un pelēkās pīles (*Anas strepera*) dēļ. Tāpat Burtnieku ezera pļavās lieguma daļā ligzdo vēl astoņas BVZ indikatorsugas: grieze, ormanītis, dumbrcālis (*Rallus aquaticus*), ķīvīte (*Vanellus vanellus*), mērkaziņa (*Gallinago gallinago*), dzeltenā cielvā (*Motacilla flava*), brūnā čakste (*Lanius collurio*) un mazais svilpis (*Carpodacus erythrinus*).

Tomēr bioloģiski vērtīgi zālāji no putnu viedokļa vairs nav ar krūmiem un niedrēm aizaugušajās lieguma daļās, neskatoties, ka tajās vēl ligzdo mazie svilpi un brūnās čakstes, jo tās nav pļavu sugas un to ligzdošana nekvalificē šīs teritorijas pļavu putnu BVZ statusam, it īpaši, ja tās vairs NAV APSAIMNIEKOTA – netiek pļautas un pakāpeniski aizaug. Jāpiebilst, ka Burtnieku ezera pļavu lieguma pļavas lielā mērā jau ir aizaugušas (tādēļ no putnu viedokļa daudzviet vairs nav uzlūkojamas kā “pļavas”), jo pēc iepriekšējā dabas aizsardzības plāna izstrādāšanas 2005. gadā, acīmredzot, vairs nav apsaimniekotas.

Ligzdojošo pāru novērtējums putnu indikātorsugām *Bioloģiski Vērtīgu Zālāju* (BVZ) noteikšanai

Suga	Esošajā lieguma teritorijā	Silzemnieku polderī
Baltais stārķis <i>Ciconia ciconia</i>	nozīmīga barošanās vieta	nozīmīga barošanās vieta
Platknābis* <i>Anas clypeata</i>	1–5	1–5
Prīkšķe* <i>Anas querquedula</i>	1–5	1–5
Pelēkā pīle* <i>Anas strepera</i>	1–5	1–5
Mazais ērglis <i>Aquila pomarina</i>	0–1	nozīmīga barošanās vieta
Pļavu lija* <i>Circus pygargus</i>	0–1	1
Lauku lija* <i>Circus cyaneus</i>	0–1	0–1
Rubenis <i>Lyrurus tetrix</i>	0	0–10
Grieze <i>Crex crex</i>	10–15	10–20
Ormanītis <i>Porzana porzana</i>	5–15	5–10
Dumbcālis <i>Rallus aquaticus</i>	1–10	0–1
Jūraszagata <i>Haematopus ostralegus</i>	0	0
Ķīvīte <i>Vanellus vanellus</i>	10–15	15–25
Šinca šņībītis* <i>Calidris alpina</i>	0	0
Gugatnis* <i>Philomachus pugnax</i>	0	0–1
Pļavu tilbīte* <i>Tringa totanus</i>	0	0–5
Dīķu tilbīte* <i>Tringa stagnatilis</i>	0	0
Melnā puskuitala* <i>Limosa limosa</i>	0	0
Kuitala <i>Numenius arquata</i>	0–1	0–1
Ķikuts* <i>Gallinago media</i>	0	0
Mērkaziņa <i>Gallinago gallinago</i>	10–20	5–10
Purva pūce* <i>Asio flammeus</i>	0	0–1
Pļavu čipste <i>Anthus pratensis</i>	0–5	10–20
Stepes čipste* <i>Anthus campestris</i>	0	0
Dzeltenā cielava <i>Motacilla flava</i>	10–15	15–25
Grīšļu kauķis* <i>Acrocephalus paludicola</i>	0	0
Brūnā čakste <i>Lanius collurio</i>	5–15	2–5
Mazais svilpis <i>Carpodacus erythrinus</i>	15–50	10–15

* sugas, kuŗu kaut viena pāŗa ligzdoŗana kvalificē teritoriju putnu BVZ statusam

Pētītās teritorijas aizsargājamo dabas un ainavas vērtību labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanas prasības un darbības, lai uzlabotu konstatēto sugu un biotopu stāvokli un bioloģisko vērtību neatkarīgi no to aizsardzības statusa:

Teritorijas avifaunu ietekmē dažādi faktori, tomēr vislielākā negatīvā ietekme patlaban visā Burtņieka ezera pļavu liegumā ir pļavu aizaugšana ar krūmiem, un dažviet – arī ar niedrēm. Lai gan dažām īpaši aizsargājamām putnu sugām arī šādi biotopi – krūmi un niedrāji, ir piemēroti, tomēr lielākajai daļai mērķa sugu, kas arī ir visvairāk apdraudētās Latvijas un Eiropas mērogā, ir vajadzīgas regulāri nopļautas pļavas, kur saglabājas pļavām raksturīgā veģetācija. Pie tam krūmu klātbūtne būtiski paaugstina plēsonības risku uz zemes ligzdojošiem pļavu putniem, kas cieš no vārņveidīgo putnu uzbrukumiem (van der Vliet et al. 2008).

Zālāju apsaimniekošana

Lai saglabātu un uzlabotu putniem piemērotas dzīvotnes, jānodrošina regulāra pļavu apsaimniekošana, lai novērstu to aizaugšanu ar krūmiem. Apsaimniekošana nedrīkst būt vienaspusēja – piemēram, tikai ganīšana, jo ganības nav piemērotas visām putnu sugām. Piemēram, griezei ganības ir biotops no kuŗa griezes izvairās (Keiŗs 2006). Jānodrošina gan nelieli, gan lielāki ciņaini atvērumi un pastāvīgas mitrzesmes ar sekla, dažāda izmēra ūdens ieplakām, kas ir īpaŗi nozīmīgas pļavu pīlēm un bridējputniem – sugām, kuru populācijas ir īpaŗi apdraudētas vai pat izzuduŗas, piemēram, melnajai puskuitalai (*Limosa limosa*).

Mākslīgo ligzdoŗanas vietu izveide

Lai veicinātu putnu populāciju atjaunoŗanos, ezera akvatorijā ieteicams izbūvēt mākslīgās ligzdoŗanas vietas upes zīriņam, lielajam un mazajam ķīrim (kas senāk ezerā ligzdoŗuŗas). Tā kā kaijveidīgie putni agresīvi aizstāŗ savas kolonijas no plēsējiem, tad šādas uz zemes esoŗas kolonijas pastāŗvēŗana palielinās nākotnes izredzes, ka ligzdoŗanu atsāks pīles un bridējputni.

Informatīvu slēpņu izveide

Dabas lieguma malās ieteicams izveidot slēpņus, kas paredzēti putnu un dzīvnieku vēroŗanai un fotografēŗanai, netraucējot tos. Slēpņos un to apkārtnē jāizvieto izglītojoŗa informācija par dabas lieguma vērtībām, putnu daudzveidību, to dzīves ciklu un aizsardzības nepiecieŗamību. Slēpņi veicinātu sabiedrības izpratni par putnu aizsardzību un dabas lieguma nozīmi, vienlaikus nodroŗinot iespēju cilvēkiem baudīt dabas vēroŗanu un fotografēŗanu. Slēpņi ir daudz labāk piemēroti arī neprofesionālu dabas mīļotāju vajadzībām, ja salīdzina tos ar putnu torņiem. Respektīvi – no torņiem varbūt gan paveras skats uz plaŗāku apkārtni, bet putnus no tiem bez teleskopa saskatīt ir grūti, jo putni baidās no cilvēkiem. Slēpņos, ja tie veiksmīgi iekārtoti, putni pat nepamana cilvēka klātbūtni un tos var vērot tuvā attālumā. Šādi slēpņi dabas tūrisma jau tiek veiksmīgi pielietoti daudzās valstīs, piemēram, Vācijā, Nīderlandē un Lielbritānijā. Slēpņu izveide kopā ar vispārējās dabas tūrisma infrastruktūras attīstību un varētu sniegt arī ieguldījumu reģiona ekonomikā.

Silzemnieku poldera iespējamā pievienoŗana dabas liegumam

Paŗreizējā brīdī no pļavu putnu viedokļa Silzemnieku polderis ir pļavu putniem ļoti piemērots biotops – zālājs. Tas kvalificējas putnu Bioloģiski Vērtīgam zālājam (3. tabulā treknā drukā atzīmētās sugas), jo tajā ir konstatēta ticama vairāku sugu pīļu (platknābja, priķŗŗes un pelēkās pīles), kā arī pļavu lījas ligzdoŗana. **Priekŗnoteikums Silzemnieku poldera pievienoŗanai dabas liegumam ir tas, ka tas ir obligāti jāturpina apsaimniekot kā zālājs!** Ja ņo zālāju apar – tā loma nosaukto putnu sugu ligzdoŗanai zūd.

Izmantotā literatūra

- Auniņš, A. 2001. Ķikuta populācijas teritoriālais izvietojums, skaits un biotopa izvēle Latvijā: patreizējā situācija (1999–2001) un vēsturiskā informācija. *Putni dabā* 1. pielikums: 4–12.
- Fox, A.D. 2017. Pests and prisoners of their food supply – the schizophrenia of being a goose biologist. Abstract from *Birds in a Changing Environment*, Helsinki, Finland.
- Fox, A.D., Abraham, K.F. 2017. Why geese benefit from the transition from natural vegetation to agriculture. *Ambio* 46: 188–197.
- Račinskis, E. 2004. Eiropas Savienības nozīmes putniem nozīmīgās vietas Latvijā. Rīga: Latvijas Ornitologijas biedrība. 176 lpp.
- Račinskis, E., Stīpniece, A. 2000. Putniem starptautiski nozīmīgās vietas Latvijā. Rīga: Latvijas Ornitologijas biedrība. 184 lpp.
- Salmaņa, L. 2006. Dabas lieguma “Burtnieku ezera pļavas” dabas aizsardzības plāns. Rīga: Latvijas Dabas fonds. 88 lpp.
- van der Vliet, R.E., Schuller, E., Wassen, M.J. 2008. Avian predators in a meadow landscape: consequences of their occurrence for breeding open-area birds. *Journal of Avian Biology* 39(5): 523–529.